

Принцип методологічного плюралізму як інструмент дослідження концепту «гендерна ідентичність»

Е. К. Скиба, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ України

У статті розглянуто необхідність використання принципу методологічного плюралізму як дієвого засобу повного та неупередженого аналізу відтворення гендерної нерівності у різних соціокультурних дискурсах. З'ясовано, що протилежність підходів до проблеми гендерної ідентичності, неоднорідність розуміння її витоків у різних наукових школах, сприяли більш детальному і всебічному вивченню як проблеми гендерної дихотомії, так і проблеми відтворення гендерного домінування. Визначено, не існує якоїсь жорстко встановленої екзистенційно-справжньої, біологічно обумовленої, незмінної для усіх історичних та культурних періодів чоловічої чи жіночої соціально-культурної поведінки, засобів сигніфікації та презентації. Встановлено, що необхідність, обов'язковість вибору гендерної ідентичності, різний її зміст у різних соціально-культурних контекстах показує нестійкість та гнучкість її як категорії існування. Виявлено, що спроба зумовити наявність фіксованості, стабільності і, як наслідок, виключної легітимності будь-якої гендерної ідентичності, так само як і спроба довести перевагу однієї гендерної ідентичності над іншою при перформативній гнучкості сигніфікації гендерної ідентичності, слугуватиме обґрунтуванням наявності проблеми гендерної відмінності. Доведено, що гендерна ідентичність безпосередньо пов'язана з проблемами відмінності, домінування та влади і є тим базисом, вирішення проблем якого могло б допомогти вийти із соціально-економічної кризи заради збереження миру й стабільності всієї світової спільноти.

Ключові слова: гендерна нерівність; ідентичність; гендерна відмінність; відтворення гендерної нерівності; ідентичність; суб'єкт; фемінінність; маскулінінність; гендерні режими

Principle of methodological pluralism as a tool for research on the concept of «gender identity»

E. K. Skiba, Dnipropetrovsk State university of Internal Affairs

The article considers the necessity of applying the complex unity of hermeneutic, phenomenological, concrete historical methods, the method of comparative analysis with the use of various techniques based on the principles of methodological pluralism, taking into account the features of the dialectical method. The study points out that the specificity of the problem of gender identity under consideration involves the application not only of philosophical, but also of general scientific, interdisciplinary methods. The study of the phenomenon of gender identity demonstrates a particular urgency, as the results of the research will help to solve the problem of the significance, the value of experience, both women and men, which do not fit into the definition of hegemonic masculinity. Consequently, the analysis of gender identity allows one to see the reproduction of gender inequality through the legitimating of gender differences. As a result of the research, we noted that the study of the approaches of the main postmodern science schools made it possible to see how differences are used by power structures to legitimize gender inequality. The study found that an identity that does not fit into the definition of hegemonic masculinity is subordinate or oppressed in various gender social regimes. Dialectical method, as well as a systematic approach to the analysis of phenomena and processes of the objective world allowed us to analyze the array of philosophical texts, to trace the dialectic of the development of the concepts gender, identity, gender identity. The research traced the impact of which factors contributed to a new approach to the problem of «gender identity» and that gave rise to a new understanding of the concept of identity. The application of the principle of methodological pluralism in our study contributed to a more complete understanding of the essence of the problem of gender identity and the related problem of gender inequality. The research established that to conduct an unbiased and thorough analysis of gender identity need the hermeneutic method, the method of ascent from the abstract to the concrete, the unity of historical and logical and specifically historical methods, which are especially important tools of scientific cognition of the social and cultural discourse. The benefits of the study that methodology pluralism allowed us to analyze the mechanism of reproduction of gender inequality. The principle of methodological diversity, using the achievements of leading scientific schools on the relationship and mutual influence of differences, dichotomies and inequalities, revealed the true order of relations between categories of difference and inequality. The principle of development as one of the most important and determining principles of the dialectical method made it possible to see that in the doctrines of opposing scientific schools there are many contradictions on this question. The analysis of gender identity from the standpoint of the historical and analytical approach helped to study the origin, formation and development of gender identity. As a result of research, gender identity is viewed today as a socio-cultural construct articulating itself as a process, and therefore constantly staying not in a rigidly fixed, but in a fluid, flexible state.

Keywords: gender inequality; identity; gender difference; reproduction of gender inequality; identity; subject; femininity; masculinity; gender regimes

Принцип методологического плюрализма как инструмент исследования концепта «гендерная идентичность»

Е. К. Скиба, Днепропетровский государственный университет внутренних дел Украины

В статье рассмотрена необходимость использования принципа методологического плюрализма как действенного способа полного и непредвзятого анализа воспроизводства гендерного неравенства в разных социокультурных дискурсах. Установлено, что противоположность подходов к проблеме гендерной идентичности, неоднородность понимания ее истоков в разных научных школах способствовали более подробному и всестороннему изучению как проблемы гендерной дихотомии, так и проблемы воспроизводства гендерного доминирования. Определено, что не существует какой-то жестко установленной экзистенциально-подлинной, «первичной» мужской или женской социальной структуры. Выявлено, что необходимость, обязательность выбора гендерной идентичности, разное ее содержание в различных социально-культурных контекстах показывает неустойчивость и гибкость ее как категории существования. Проанализировано, что попытка обусловить наличие фиксированности, стабильности и, как следствие, исключительной легитимности какой-либо гендерной идентичности, равно как и попытка доказать превосходство одной гендерной идентичности над другой при перформативной гибкости сигнификации гендерной идентичности, служит обоснованием наличия проблемы гендерного различия. Доказано, что гендерная идентичность непосредственно связана с проблемами различия, доминирования, власти и есть тем базисом, решение проблем которого могло бы помочь выйти из социально-экономического кризиса ради сохранения мира и стабильности всего мирового сообщества.

Ключевые слова: гендерное неравенство; идентичность; гендерное различие; воспроизводство гендерного неравенства; идентичность; субъект; фемининность; маскулинность; гендерные режимы

Постановка проблеми.

Ідентичність у сучасному соціально-культурному дискурсі сприймається не тільки як філософська або соціальна категорія, але й як політичний конструкт, що впливає на формування дійсності і сам є продуктом цієї дійсності. Цей процес постійного й безперервного взаємовпливу між гендерною ідентичністю та філософсько-культурним дискурсом віддзеркалює драматичні соціальні трансформації суспільства в цілому. Переорієнтація уваги всього суспільства на питання ідентичності обумовлена загальним настроєм невпевненості у напрямку розбудови майбутніх соціальних проєктів та є наслідком політико-економічної нестабільності й соціально-культурних змін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Вивчення гендерної ідентичності з точки зору формування та конституювання крізь призму методологічного плюралізму забезпечило нове розуміння розвитку та відтворення відносин між гендерною ідентичністю, гендерною відмінністю та гендерною нерівністю. Наукові дослідження останніх років, праці таких вчених, як Л. Алкофф, Т. Власова, Н. Д. Гілмор, І. Грабовська, М. Кімелл, Р. Коннелл, Б. Рісман та інші забезпечили гносеологічну всеосяжність гендерної ідентичності, що в свою чергу обумовлює вивчення цього явища у всій повноті. Проведений аналіз цих робіт дозволив дослідити, що гендерна ідентичність постійно розвивається і являє собою «живий процес», який формує та формується соціально-культурним дискурсом, пристосовуючись до змін соціального контексту. Досліджуючи феномен «гендерна ідентичність» у різних аспектах та з різних точок зору ці науковці зробили вагомий внесок у розбудову і вдосконалення методології плюралізму щодо вивчення трансформаційних процесів гендерної ідентичності.

Мета дослідження.

Проаналізувати доцільність та необхідність використання принципу методологічного плюралізму для неупередженого та повного аналізу процесу формування гендерної відмінності і відтворення гендерної нерівності у сучасному суспільстві.

Відповідно до поставленої мети вважаємо за необхідне виділити наступні завдання:

- дослідити використання філософських методів пізнання для загального розуміння феномену «гендерна ідентичність» у якості категорії соціальної філософії;
- застосувати загальнонаукові методи для розглядання співвідношення феноменів «гендерна відмінність» та «гендерна нерівність»;
- проаналізувати доцільність та неупередженість історико-філософського аналізу щодо відтворення гендерної нерівності у суспільстві;
- визначити місце та роль владних відносин суспільства щодо встановлення ієрархії гендерних ідентичностей в умовах заявленого у суспільстві ліберального плюралізму.

Викладення основного матеріалу.

Встановлено, що загальнонаукові принципи комплексності, історизму допомогли вивчити гендерну ідентичність в соціально-історичному контексті і виявити необхідність нового підходу до гендерної ідентичності.

Вивчення витоків вчення про феномен «ідентичність» дозволило простежити його трансформацію в сучасній соціально-філософській рефлексії. Це роботи таких вчених, як Л. Альтюссер, Дж. Беннетт, К. Вудвардт, Ю. Габермас, М. Гайдегер, С. Гантінгтон та інші, які дослідили специфіку формування ідентичності і гендерної ідентичності сьогодення.

В результаті дослідження широкого кола філософських текстів, ми вважаємо за доцільне під-

креслити, що велике теоретико-методологічне значення для аналізу феномену ідентичності взагалі має вчення Гегеля про тотожність, яке він викладає у «Науці логіки». Розглядаючи взаємовідношення категорій єдності та відмінності (вони є категоріями, що складають фундамент ідентичності), вчений підкреслює їх діалектичну взаємодію, тобто, на нашу думку, вказує на їх взаємно логічну паритетність, важливість, що виключає ієрархічне домінування. Гегель підкреслює, що сутність є чистою рефлексією і, таким чином, вона є лише відношенням із собою, але не як безпосереднє відношення, а як рефлексуюче; вона є тотожністю з собою. Треба, на думку Гегеля, зрозуміти істинне значення тотожності, а для цього, найперше потрібно, щоб вона розумілась не як абстрактна тотожність, тобто не як тотожність, що виключає відмінність. Як ми вважаємо, Гегель обґрунтовує тезу про те, що повинна бути тотожність відмінності і відмінність при тотожності. Відмінність – одна зі складових тотожності, а відмінність не призводить, на нашу думку, до протиріччя як виток дихотомії та впорядкування, а, навпаки, вказує на важливість відмінності для самого існування. Філософ робить дуже важливий висновок, що має методологічне значення, підкреслюючи, що відмінність у собі є суттєвою відмінністю позитивного і негативного. Перша є тотожним відношенням із собою таким чином, що воно є негативним, а друга є відмінністю для себе таким чином, що відношення є позитивним. Філософ стверджує, що позитивне є відмінним, яке повинно бути для себе і, разом із тим, не повинно залишатись байдужим до свого відношення зі своїм другим. Негативне мусить бути самостійним, бути негативним відношенням із собою, бути для себе, але разом із цим воно, як негативне, необхідне і повинно мати це своє відношення з собою, своє позитивне лише в іншому.

Таким чином, робить висновок філософ, вони лише сутність в собі одного і того ж. Німецький мислитель вводить категорію «основа», визначаючи її як «єдність тотожності і відмінності». Основа є істиною того, чим у дійсності виявились відмінності й тотожності, рефлексія у самому собі, яка є і рефлексією в іншому, і навпаки [2].

У XX столітті ідеї Гегеля про діалектику тотожності й відмінності розвиває М. Гайдеггер. Філософ підкреслює, що взаємозв'язок тотожності й відмінності може бути доведений унаслідок глибокого дослідження, а також виявлення того, в якій мірі відмінність виростає із сутності тотожності. Але для того, щоб дослідити, що є тотожність потрібно спиратися на закон тотожності, який у даному контексті виконує методологічну функцію. М. Гайдеггер вважає, що закон тотожності говорить про буття існуючого. Природно, що Гайдеггер, розглядаючи діалектику тотожності і відмінності, не міг не звернутись до Гегеля, зокрема, до його «Науки логіки». Гайдеггер відмічає, що в рівності зникають відмінності. У тотожності відмінності з'являються. Вони з'являються

тим більше примусово, чим рішуче той самий предмет апелює до мислення. Не погоджуючись із Гегелем, він підкреслює, що для Гегеля справа мислення є мислення як абсолютне поняття. Для М. Гайдеггера справа мислення є відмінність як саме відмінність [7].

Серед мислителів другої половини XX століття, які розглядали проблему відмінності, необхідно виділити Делеза. Предметом дослідження Делеза є сутність феномену відмінності. Делез ставить питання про те, чому ми відчуваємо, що проблема поставлена неправильно, коли шукаємо у фактах критерії індивідуальності. Відповідаючи на це питання, він підкреслює, що відмінності можуть бути внутрішніми, понятійними, тобто не зовнішньо руйнуючими. За Делезом, відмінності – це стан визначення як односторонньої відмінності [3]. Як ми вважаємо, аналіз сутності феномену відмінності має велике значення у контексті розгляду феномену ідентичності. Подальший аналіз феномену ідентичності в її різних аспектах ми знаходимо в творчості Габермаса. Керуючись сучасними проблемами, які постають перед ідентичністю, він ставить питання про те, чи здатні складні за своєю організацією суспільства до формування різних видів ідентичностей. Саме плюралізм методологічного підходу надихає Габермаса підкреслити необхідність зрозуміти, в якому сенсі ми вживаємо це поняття. Аналіз різноманітних фактів свідчить про те, що дослідження сутності ідентичності далеко не просте заняття. Тут, за Габермасом, потрібно мати на увазі, що це поняття вживається як стосовно окремої особистості, так і стосовно суспільства в цілому. В зв'язку з цим він пише, що суспільство певним чином породжує свою ідентичність. Він звертає увагу: якщо суспільство не втрачає своєї ідентичності, то цим вона (ідентичність) зобов'язана своїм власним зусиллям. Проте суспільство може не досягнути своєї «істинної» ідентичності. Габермас підкреслює, що сучасні суспільства дуже складні, тому називати словом «ідентичність» різні соціальні процеси, не впадаючи при цьому в протиріччя, дуже складно. Щоб запобігти цим протиріччям, він звертається до простих, із його точки зору, явищ суспільного життя. Він стверджує, що ті, хто ігнорує протиріччя, належать до таких, у яких ідентичності руйнуються. «Розсіяна ідентичність», вказує він, є однією з форм «зруйнованої ідентичності». Серед інших форм «зруйнованої ідентичності» є також «насилно інтегрована або розколота ідентичність». Габермас ставить питання про створення розумної або нової ідентичності. Проте, на його думку, складнощі, які виникають при спробі лише подумати про можливість розумної ідентичності для складних суспільств, не можуть примусити нас відмовитись від категорії індивідуальної та групової ідентичності. Спираючись на досягнення сучасного гуманітарного знання, Габермас формує своє розуміння феномену «ідентичність». Перш за все, з його точки зору, нова ідентичність суспільства, що долає кордони окремих держав, не

може ні співвідноситись із окремою територією, ні спиратися на певну організацію. Нова ідентичність не може більше визначатися приналежністю до союзів або членством у них. Він стверджує, що навіть колективна ідентичність сьогодні може мислитись хіба тільки в рефлексивних формах, а саме так, що її основа не знаходиться у свідомості всезагальних і рівних шансів на участь в таких комунікативних процесах, у яких відбувається створення ідентичності, так як процес вивчення є безперервним. Згідно Габермасу, нова ідентичність нового світового суспільства, яке тільки виникає, не може знаходити відображення в картинах світу. Він підкреслює, що в свідомості всезагальних і рівних шансів участі у процесах навчання, які створюють норми й цінності, знаходиться основа нової ідентичності, але сама ця основа не може бути просто проєкцією [6].

Проведений аналіз на підставі компаративістського підходу, порівняльно-історичний метод дослідження дозволив виявити історично логічний зв'язок вчень різних авторів та підходи до феномену ідентичності різних соціально-культурних та філософських дискурсів. Принцип методологічного плюралізму забезпечив можливість об'єднання дослідження різних підходів до цього соціального явища та визначити взаємозв'язок і взаємовплив гендерної відмінності та гендерної нерівності [5].

Вивчення соціокультурного контексту, у межах якого формується дискурс гендерної ідентичності, з використанням міждисциплінарних методів дозволило дослідити проблеми соціальної стратегії конституювання, сигніфікації та репрезентації гендерної ідентичності, внаслідок чого було встановлено, що гендерна ідентичність виступає одночасно і як результат впливу соціально-культурного дискурсу, і як конструкт, що бере участь у формуванні майбутніх проєктів соціальної дійсності [1, 10].

Системний підхід, використаний у дослідженні, сприяв тому, що гендерна ідентичність розглядається як певна система, що знаходиться у взаємодії з іншими системами, такими як влада, праця, катексис. Цей підхід розкриває сутність гендерної ідентичності як соціально-культурного конструкту, детермінованого соціальними чинниками буття суспільства. Ці проблеми були широко та повномасштабно розглянуті в роботах Дж. Батлер, Дж. Беррі, Ж. М. Гонік, Р. Данн, Л. Ірігаре, Т. Керріген, Е. Лаклоу, М. Тедроуз, К. Файн, Д. Харавей, А. Янг, Р. Стаки та інших.

Застосування компаративістського підходу, принципу єдності історичного й логічного дозволило виявити, що і статеворолева теорія, і представники наукових шкіл диференціюючої соціалізації, біологічного детермінізму стоять на позиції, що гендерна відмінність є першопричиною, яка неминуче та безумовно й обов'язково веде до суперечностей, конфліктів і природним чином встановлює ієрархію. Вони зазначають соціальну роль жінки детермінованою її біологією та підкреслюють, що жіноча психологічна й сексуальна спец-

ифічність детермінована жіночою анатомією. Таким чином, на їх думку, соціально-культура категорія «гендерна відмінність» є тим базисом, на якому обумовлюється та ґрунтується теза про природність і логічність відносин підпорядкування фемінінності [13].

Комплексне застосування герменевтичного, феноменологічного, конкретно-історичного методів, методу порівняльного аналізу із застосуванням різних прийомів, що базуються на принципах методологічного плюралізму, які враховують особливості діалектичного методу, дозволило виявити, що нерівність гендерних ідентичностей буде доти відтворюватися у структурах праці, влади й катексису, доки влада як соціальний інститут не буде змушена визнати, що біологічна відмінність не може бути виправданням гендерної нерівності у соціально-культурних відносинах.

У процесі аналізу визначено, що ліберальний плюралізм, осягаючи рівноправність у термінах «доповнюючої моделі репрезентації», призводить до логіки розростання політики ідентичності. Зазначимо, що роблячи аналіз відмінностей, ми потрапляємо під владу вибору. Таким чином, класифікація відмінностей як дія виступає знаряддям для встановлення ієрархії. При цьому ліберальний імператив толерантності стосовно «відмінностей» внутрішньо, тим не менш, ієрархічний і є за своєю суттю структурним привілеєм і прерогативою «влади», навіть якщо вона зосереджена у іншій групі. Можливість створювати умови, інтерпретувати ситуації, нав'язувати моральні та культурні норми все одно залишається в руках певної групи і, навіть у межах плюралізму, колишні маргінальні групи прагнуть до встановлення нового порядку ієрархії щодо фемінінності та маскуліності.

Використання методів постмодернізму (структуралізм, реконструкція) допомогло встановити, що ідея відмінності використовується для легітимації нерівності. Використовуючи ідею відмінності, структури влади виправдовують відтворення гендерних режимів, заснованих на гендерній нерівності, пояснюючи нерівність як наслідок відмінності [4, 9].

Визнано, що загальний постмодерністський підхід, який характеризується радикальним скептицизмом стосовно розуміння «природного», фокусує свою увагу на програмі «денатуралізації». Тіло розуміється як соціальний конструкт у руках інституту влади, як поле прояву та реалізації ідеології примусу, домінування, нерівності [1, 11].

На цих же позиціях стоїть Ж. Розе, яка заявляє, що сила психоаналізу в тому і проявляється, що він (психоаналіз) виставляє претензії патріархатній культурі як впливовій транс-історичній та крос-культурній силі. Саме тому психоаналіз разом із фемінізмом приходять до вимоги створення теорії, яка б могла дослідити причини існування підпорядкованого положення жінки у всіх культурах та історичних епохах [12].

Метод сходження від абстрактного до конкретного допоміг з'ясувати, що проблема подо-

ланню гендерної нерівності як політична дія передбачає розгляд таких структурних констант як «тіло», «матеріальність тіла», «природний порядок» у якості дискурсивних компонентів. Тіло як соціальний конструкт відображає різні уявлення, різні ціннісні установки.

Завдяки порівняльному аналізу визнано, що гендерна ідентичність як соціальний конструкт, будучи полем дії ідеології, формується дискурсом. Це доводить тим фактом, що й уявлення, і ціннісні установки відрізняються не тільки в різних культурах у межах одного суспільства, а й тим, що уявлення і ціннісні установки одного й того ж індивіда піддаються віковим, соціальним та іншим змінам у межах однієї й тієї ж культури. Вони по-різному репрезентуються, сигніфікуються протягом життя одного індивіда, в залежності від ціннісних установок.

Виходячи із діалектичних позицій, було зазначено, що в постмодерністських контекстах постпарадигматичного соціального порядку плюралізм і індивідуалізація, перетворюючи стать і гендер у нестабільну суміш соціальних та особистісних значень, роблять ідентичність флюїдною. Це дозволяє говорити про зрушення дистрибуції типів ідентичності, які конституюються, і, разом із цими зрушеннями, про зміни в акомодатії до нових моделей соціального життя.

Принцип розвитку, метод психоаналізу та структуралістський підхід дозволили дійти висновку, що в сучасному дискурсі існує необхідність вироблення нового підходу до ідентичності, яка перестає бути «заданою», «сталою», стаючи натомість індивідуальним завданням: в умовах постмодернізму ідентичність необхідно побудувати, використовуючи «перформанс» і «апропріацію». При цьому головна відмінність постсучасної ідентичності – гнучкість, композиційна структурність. Сталість ідентичності сьогодні розглядається як перешкода в непередбачувано мінливому світі постмодернізму. Незважаючи на вантаж патріархатної ідеології, гендерна «флюїдність» стає все більш поширеним явищем, і саме вона визнається характерною рисою ідентичності постмодернізму в цілому.

Єдність діалектичного, компаративістського та структуралістського підходів до виявлення механізму виключення певних гендерних ідентичностей із вищої ланки соціально-владної ієрархії дозволила дослідити механізм конституювання суб'єкта через владні відносини як регуляторні засоби виробництва різних форм гноблення в процесі створення індивідів через інституційні та дисциплінарні практики.

Застосування методу системного аналізу до явищ і процесів об'єктивного світу, використання принципів єдності історичного та логічного довели, що сучасна типологія гендерної ідентичності характеризується наявністю таких складових, як фрагментація, інтеграція, маргіналізація, проліферація. Взаємодія цілого й складових гендерної ідентичності дозволили з'ясувати особливості

структур та призвели до необхідності формування нового підходу до гендерної ідентичності. Ми не можемо не визнати наявності процесу подолання або руйнування стримуючих рамок стандартної типології гендерної ідентичності.

У сучасній картині світу, яку дослідили такі вчені, як Г.-Г. Гадамер, М. Гайдеггер, Ф. Гваттарі, Ж. Делез, Ж. Дерріда, Ф. Джеймсон, У. Еко, В. Коннеллі, Л. Лакан, Ж.-Ф. Ліотар, Дж. Мур, Р. Рорті, Г. Уілер, К. Джиллиган, майже не залишилося місця для детермінізму, для так званої об'єктивної правди історії. Завдяки аналізу цих та інших видатних науковців виявлено відсутність центру, який приймав би рішення, затверджено замість цього обов'язкову множинність вибору, яку індивід повинен завжди брати до уваги. Заявлена в останніх дослідженнях необхідність автономії окремої індивідуальності відповідає процесу соціальних визвольних трансформацій суспільства, що відбувається постійно і безперервно [11].

Конструктивістський підхід допоміг відтворити структури, які формують гендерну ідентичність у сучасних умовах і виявити її гетерогенний характер формування, що дозволяє мислити гендерну ідентичність як множинність, композиційне поєднання протилежностей та проміжних ланок, як таку, що функціонує на принципах типу ризоми.

Вивчення гендерної ідентичності з точки зору формування та конституювання забезпечило нове розуміння розвитку та відтворення гендерної ідентичності.

Нове розуміння ідентичності ознаменувало інший підхід до питання формування, розвитку та відтворення гендерної ідентичності: суб'єкт сигніфікує себе в процесі мовного спілкування, але, оскільки суб'єкт не є статичним, його не можна звести до стратифікаційного статусу національної або расової приналежності, віку, класу чи статі, таким чином виникає розуміння ідентичності як «композиції». Застосування методів постмодернізму допомогло визнати здатність гендерної ідентичності до змін у якості внутрішньої властивості цього явища. Праці Р. Коннелл, Л. Макней, М. Мід, Дж. Мітчел, Г. Постл, Б. Рісман, Я. Савіцьки, Дж. Спейд, С. Фосс, М. Фуко, Д. Фюсс, Д. Харавей, С. Хардінг, Р. Хоф, Н. Чухим, І. Шабер, С. Шервін та інших забезпечили гносеологічну всеосяжність гендерної ідентичності, що зі свого боку обумовлює вивчення цього явища у всій повноті прояву. Проведений аналіз цих робіт дозволив дослідити, що гендерна ідентичність постійно розвивається, пристосовуючись до змін соціального контексту.

Доказ «гнучкості», «плинності» змісту понять «маскулінність» і «фемінінність», бачення гендерної ідентичності у якості живого процесу змогло бути здійсненим, виходячи з діалектичних позицій. Це дозволило побачити, що в основі проблеми гендерної ідентичності є «проблема відмінності», яка ідеологічно обґрунтовує «проблему домінування». Філософські дослідження соціаль-

них аспектів формування особистості у світлі гендерної відмінності представлені у роботах Г. Арендт, Ю. Крістєвої, Ж. Лакана, Дж. Мессершміда, Г. Співак, Д. Вуд, Е. Скиби та інших. Вони обґрунтували процес дестабілізації гендерної ідентичності як продукту змін умов матеріального, соціального існування в межах досвіду окремого індивідуума та виявили, що гендерна ідентичність і гендерна відмінність розуміються як за допомогою аналізу постмодернізму, так і за допомогою епістемологічного і політичного дискурсу [14].

Дослідження проблеми соціальної стратегії конституювання, сигніфікації та репрезентації гендерної ідентичності допомогли встановити, що гендерна ідентичність виступає одночасно і як результат впливу соціально-культурного дискурсу, і як конструкт, що бере участь у формуванні майбутніх проєктів соціальної дійсності. Було досліджено праці багатьох учених, серед яких роботи Г. Арендт, Т. Кліфф, Л. Коуд, Н. Кьортіс, Е. Лаклоу, Дж. Мані, І. Ньютона. Займаючись різними аспектами проблеми гендерної нерівності та проблемою постійного відтворення гендерної дихотомії у суспільстві, такі вчені, як Дж. Батлер, Т. Власова, К. Файн, Сю. Фосс, М. Киммел, Р. Коннелл, розуміючи потрібність нового підходу до проблеми конституювання гендерної нерівності, здійснили спробу вивчення витоків відтворення домінування однією ідентичністю над іншою. Дослідження, проведені цими вченими, допомогли дійти висновку, що всі види і форми влади є присутніми в

соціальних інститутах [9, 10]. Було встановлено, що владні елементи пронизують усі соціальні процеси, вони функціонують в самому індивідуумі у його свідомості і в його несвідомому. Гендерна ідентичність виступає засобом вивчення соціальної системи, що формує та відтворює гендерну нерівність, використовуючи гендерну відмінність у якості інструмента соціального інституту влади [1]. Відносини влади, беручи участь у формуванні соціально-культурного дискурсу, формують гендерні режими як такі, що маскують реальний стан взаємозв'язку між відмінністю та нерівністю гендерних ідентичностей [5].

Висновки.

Використання суто філософських та загальнонаукових методів дослідження проблеми «гендерна ідентичність», надали можливість вивчити проблему гендерної відмінності та нерівності на принципах комплексності, історичності та діалектизму, що зумовило висвітлення питання у всій його повноті. Дослідження широкого спектру текстів учених із різних галузей науки допомогло нам дійти висновку щодо причинно-наслідкового зв'язку між гендерною відмінністю та гендерною підпорядкованістю та нерівністю. Нами з'ясовано, що гендерна відмінність не є безумовною, природою обумовленою причиною гендерної нерівності, не є біологічно виправданою. Тобто, гендерна нерівність не є детермінованою на природних засадах гендерною відмінністю, а лише використовується як ідеологічне знаряддя легітимації гендерної нерівності.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Власова Т. І. «Україноство» у дискурсах і наративах західноєвропейської літератури постмодерну: [препринт] / Т. І. Власова // Українознавчий альманах. – 2017. – № 20. – С. 90-94.
2. Гегель Г. Энциклопедия философских наук. Наука логики / Г. Гегель. – М.: Мысль, 1974. – Т. 1. – 452 с.
3. Делез Ж. Различие и повторение / Ж. Делез. – СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 1998. – 384 с.
4. Киммел М. Гендерное общество / М. Киммел. – М.: РОССПЭН, 2006. – 459 с.
5. Скиба Э. К. Власть как источник конституирования неравенства гендерных идентичностей / Э. К. Скиба // Научно-теоретический альманах «Грані». – 2015. – Т. 18. – № 1. – С. 29-34.
6. Хабермас Ю. В поисках национальной идентичности. Философские и политические статьи / Ю. Хабермас. – Донецк, 1999. – 123 с.
7. Хайдеггер М. Тожество и различие / М. Хайдеггер. – М.: Логос, 1997. – 64 с.
8. Alcoff L. Visible Identities: Race, Gender, and the Self (Studies in Feminist Philosophy) / L. Alcoff. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – 344 p.
9. Fine C. Delusion Gender: How Our Minds, Society, and Neurosexism Create Difference / C. Fine. – New-York: W. W. Norton & Company, 2011. – 338 p.
10. Foss S. K., Domenico M. E. Gender Stories: Negotiating Identity in a Binary World / S. Foss, M. Domenico. – Long Grove: Waveland Press, Inc, 2012. – 264 p.
11. Gilligan C. Joining the Resistance / C. Gilligan. – Cambridge: Polity, 2013. – 180 p.
12. Rose J. Sexuality in the Field of Vision / J. Rose. – London: Verso, 1987. – 90 p.
13. Stuckey R. Sexual Orientation and Gender Identity / R. Stuckey. – New-York: Crabtree Publishing Company, 2015. – 48 p.
14. Wood J. T. Gendered Lives / J. T. Wood. – Wadsworth Publishing, 2012. – 416 p.

REFERENCES

1. Vlasova, T. (2017). «Ukrainstvo» u dyskursah i naratyvah zahidnoevropeyskoy literatury postmodernu [«Ukrainianhood» in discourse and narratives of western European literature of postmodern]. *Ukrainian almanac*, 20, 90-93. Kyiv: KNU [in Ukrainian].
2. Gege, G. (1974). *Nauka logiki [Science of Logic]*. Moscow: Mysl [in Russian].
3. Deleuze G. (1998). *Razlichie i povtorenie. [Difference and Repetition]*. Saint Petersburg: «Petropolis» [in Russian].
4. Kimmel, M. (2006). *Gendernoye obschestvo [Gender Society]*. Moscow: ROSSPEN [in Russian].
5. Skiba, E. (2015). Vlast kak istochnik konstituirovaniya neravenstva gendernykh identichnostey [Power as a source of constituting the inequality of gender identities]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 18 (1), 29-34 [in Russian].
6. Habermas, J. (1999). *V poiskakh nacionalnoy identichnosti [In search of national identity]*. Donetsk [in Russian].
7. Heidegger, M. (1997). *Tozhdestvo i razlichie [Identity and Difference]*. Moscow: Logos [in Russian].
8. Alcoff, L. (2006). *Visible Identities: Race, Gender, and the Self (Studies in Feminist Philosophy)*. Oxford: Oxford University Press.
9. Fine, C. (2011). *Delusion Gender: How Our Minds, Society, and Neurosexism Create Difference*. New-York: W.W. Norton & Company.
10. Foss, S.K. & Domenico, M.E. (2012). *Gender Stories: Negotiating Identity in a Binary World*. Long Grove: Waveland Press Inc.
11. Gilligan, C. (2013). *Joining the Resistance*. Cambridge: Polity.
12. Rose, J. (1987). *Femininity and its Discontents, Sexuality in the Field of Vision*. London: Verso.
13. Stuckey, R. (2015). *Sexual Orientation and Gender Identity*. New-York: Crabtree Publishing Company.
14. Wood, J. (2012). *Gendered Lives*. Belmont: Wadsworth Publishing.

Скиба Елеонора Костянтинівна

Доктор філософських наук, професор, кафедра соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ України
49000, Дніпро, Україна, Пр. Гагаріна 26

Skiba Eleonora

Full Professor, Doctor of Philosophical science, Department of Social and Humanities Disciplines
Dnipropetrovsk State university of Internal Affairs
26, Gagarin Av., Dnipro, 49000, Ukraine

ORCID: 0000-0002-6364-5207

Email: eleonora.skiba@gmail.com

Цитування: Скиба Е. К. Принцип методологічного плюралізму як інструмент дослідження концепту «гендерна ідентичність» / Е. К. Скиба // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21. – №1. – С. 12-18.

Citation: Skiba, E.K. (2018). Pryntsyv metodolohichnoho pliuralizmu yak instrument doslidzhennia kontseptu «henderna identychnist» [Principle of methodological pluralism as a tool for research on the concept of «gender identity»]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 21(1), 12-18.

Стаття надійшла / Article arrived: 10.01.2018

Схвалено до друку / Accepted: 17.01.2018